

Alicja Karsznia-Sobczak

Uniwersytet Warszawski

a.karszniaso@uw.edu.pl

ORCID: 0000-0002-8430-9800

TEMAT NIEPŁYNNOŚCI MÓWIENIA W PISEMNYCH NARRACJACH AUTOBIOGRAFICZNYCH OSÓB JĄKAJĄCYCH SIĘ

Jąkanie jest zaburzeniem, które może w dużym stopniu wpływać na komunikację językową oraz samoocenę osób jąkających się (Blumgart 2010; Craig 2009; Croft 2020; Cummins 2010; Faściszewska 2018; Klein 2004; Ravid 2018; Węsierska 2017; Yaruss 2010). Trudności związane z niepełnością mówienia bywają złożone, a większość z nich ma przede wszystkim związek z funkcjonowaniem społecznym, są to m.in. przykre doświadczenia niepowodzeń komunikacyjnych i negatywne reakcje otoczenia na niepełność mówienia. Stres związany z tymi doświadczeniami, pamięć o nich i przekonanie, że podobne sytuacje będą się powtarzać, w oczywisty sposób wzbudzają lęk. Lęk może z kolei zwiększać objawy niepełności, a także powodować logofobię.

Obecnie za najbardziej prawdopodobną uznaje się wieloczynnikową teorię etiologii jąkania, łączącą czynniki fizjologiczne, lingwistyczne, psychologiczne i środowiskowe (Kemlan, Nicholas 2013). W diagnozie i terapii jąkania podkreślana jest potrzeba interdyscyplinarnej analizy, z wykorzystaniem różnych narzędzi badawczych. Łączenie różnych podejść pomaga osiągnąć lepsze efekty terapeutyczne (Vanryckeghem 2018: 40).

Jednym z etapów terapii jąkania jest zrozumienie własnej niepełności mówienia (Guitar 2014). W metodzie Ch. Van Ripera etap ten nazwany został identyfikacją i polega na konfrontacji ze swoim jąkaniem, analizie sposobu mówienia, a także poszukiwaniu etiologii i zmierzeniu się ze wspomnieniami (Van Riper 1973).

Z uwagi na złożoność jąkania jego skuteczna diagnoza i terapia powinna uwzględniać zarówno czynniki lingwistyczne, jak i czynniki psychologiczne. Diagnozę logopedyczną poprzedza szczegółowy wywiad, który obejmuje historię zaburzenia, a także informacje na temat negatywnych emocji i postaw związanych z mówieniem (Vanryckeghem 2018).

Analiza wypowiedzi pisemnych osób jękających się nie jest standardową procedurą w logopedycznej diagnozie i terapii jękania. Korzyścią jej stosowania jest uzyskanie wiedzy na temat określonych postaw czy reakcji, które mogłyby nie zostać wyrażone w wypowiedzi ustnej. W psychoterapii jękania korzysta się niekiedy z tworzenia tekstów pisemnych, które stanowią podstawę wyznaczenia kierunków dalszej terapii (Tarkowski 2017: 456). Narracje autobiograficzne w formie ustnej często są konstruowane na potrzeby danej sytuacji społecznej i samych odbiorców, dlatego można mówić o współtworzeniu tych wypowiedzi (Stemplewska-Żakowicz 2002: 87). Osoba pisząca ma więcej czasu do namysłu nad narracją niż osoba mówiąca. W wypadku wypowiedzi pisemnej można też uzyskać bardziej ustrukturyzowaną, a nawet bardziej rozbudowaną treść (Wilkoń 2000: 38). Tworzenie pisemnej narracji autobiograficznej można zalecić po zebraniu podstawowych informacji z wywiadu logopedycznego. Szczegółowa analiza opowiadań pozwala na wyznaczenie obszarów problemowych (por. Cierpka 2013). Pytania dotyczące tych obszarów można wówczas zadać podczas kolejnej sesji, w trakcie pogłębionego wywiadu logopedycznego.

Narrację autobiograficzną cechuje określona struktura. Występują w niej formuły wprowadzające kolejne segmenty treściowe (np. *Nazywam się...*, *Urodziłem się...* itd.) (Boniecka, Panasiuk 2004). Schematy narracyjne odzwierciedlają subiektywny obraz rzeczywistości autora. Opowiadając o sobie według określonego schematu, można nadać logiczny sens doświadczeniom i otaczającej rzeczywistości (Cierpka 2013: 20).

Wydaje się, że opisywany w literaturze naukowej duży wpływ niepełności mówienia na osobę jękającą się powinien manifestować się także w opowiadaniach o sobie. W niniejszym artykule dokonano analizy występowania tematów związanych z niepełnością mowy w pisemnych narracjach autobiograficznych osób jękających się.

Celem przeprowadzonej analizy było stwierdzenie, czy w narracjach autobiograficznych osób jękających się poruszany jest temat jękania. Jeśli tak, to jak dużą część opowiadania o sobie zajmuje on u badanych osób. Zbadano także, w jakich wątkach temat jękania wystąpił oraz czy miał on kontekst pozytywny, czy negatywny.

Zadano następujące pytania badawcze:

1. Czy w narracjach autobiograficznych osób jękających się występuje temat dotyczący niepełności mówienia?
2. Czy w analizowanych opowiadaniach temat jękania ma dużą frekwencję?
3. Czy temat jękania występuje jako osobny wątek tematyczny?
4. Czy temat jękania występuje jako część innych wątków tematycznych?
5. Czy można określić wątki tematyczne, w których temat jękania przeważa?

Sformułowano następujące hipotezy:

1. W narracjach autobiograficznych osób jękających się występuje temat dotyczący niepełności mówienia.

2. W większości opowiadań autobiograficznych osób jękających się występuje temat jękania.
3. W narracjach autobiograficznych osób jękających się temat jękania występuje niekiedy jako osobny wątek tematyczny.
4. Temat jękania występuje jako część innych wątków tematycznych.
5. Istnieją wątki tematyczne, w których temat jękania przeważa.

METODY I NARZĘDZIA BADAWCZE

Osoby, które zgodziły się wziąć udział w badaniu, otrzymały listę tematów pomocniczych. Celem udostępnienia listy tematów pomocniczych było usprawnienie procesu tworzenia opowiadania oraz wyeliminowanie sytuacji, w których na prośbę „Opowiedz o sobie”, ograniczano by się do zdawkowych informacji, np. dotyczących jedynie nazwiska, wieku, miejsca zamieszkania, ulubionych potraw i form spędzania czasu wolnego. Z drugiej strony prośba o napisanie autobiografii wzbudzała obawy części osób, że jest to zadanie zbyt trudne, wymagające skonstruowania obszernego tekstu o skomplikowanej strukturze.

Zaproponowana lista zawierała 18 tematów, które dotyczyły: przyrody, zwierząt, rówieśników, muzyki, pierwszej miłości, pracy, rodziny, szkoły podstawowej, szkoły średniej, wiary, fascynacji, kompleksów i obaw, pierwszych wspomnień, przedszkola, przekonań, wartości, studiów oraz zainteresowań. Należy podkreślić, że żaden z proponowanych tematów nie dotyczył bezpośrednio jękania.

Przygotowane tematy zostały umieszczone na kartce formatu A4, w rozproszonym układzie graficznym. Osoby, które wzięły udział w badaniu, zostały poinformowane, że kolejność wątków tematycznych na udostępnionej im liście jest przypadkowa.

Badanie poprzedzała następująca instrukcja: „Opowiedz o sobie, korzystając z tematów pomocniczych. Jeśli to możliwe, porusz wszystkie z zaproponowanych tematów. Wypowiedź ma mieć formę autobiografii”.

W celu określenia, jak dużą część zgromadzonych narracji zajmuje temat jękania, teksty podzielono na zdania zawierające jedno orzeczenie – w ten sposób uzyskano fragmenty o porównywalnej długości. Inspiracją do wykorzystania takiej metody były badania J. Jastrzębskiej i E. Dryll (Dryll, Jastrzębska 2008: 140–141). Przy analizach zgromadzonych tekstów skorzystano dodatkowo z analizy frekwencyjnej występowania wyrazów związanych z jękaniem, a zatem zarówno *jękać* i *jękanie* w różnych formach fleksyjnych, ale także *zacinać się*, *mówić nie płynnie*, *blokować* itp. (Dryll, Jastrzębska 2008: 134).

PRZEBIEG BADAŃ

Osoby, które zdecydowały się na udział w badaniu, zostały zapewnione o anonimowości. Uczestnikom badań starano się zapewnić jak największy komfort, dlatego zadbano o odpowiednie warunki formułowania wypowiedzi pisemnej. Opowiadania pisano w gabinecie przy biurku, w cichym otoczeniu. Badane osoby otrzymały do wykorzystania 4 strony papieru w kratkę w formacie A4, a także informację, że w razie potrzeby możliwe jest uzyskanie kolejnych arkuszy. Nie było ograniczeń czasowych na napisanie opowiadania.

Podczas zadania w gabinecie obecny był logopeda, który nie był terapeutą badanych osób. Arkusze z zapisaną narracją zostały oznaczone kodem, który zawierał informacje o wieku i płci osoby badanej. Procedura ta służyła zgromadzeniu wypowiedzi, które w jak najmniejszym stopniu byłyby kreacjami wizerunku na potrzeby znajomego terapeuty. Metoda biograficzna ma na celu dostarczenie informacji o perspektywie autora, a tym samym nie gwarantuje obiektywizmu.

CHARAKTERYSTYKA BADANYCH OSÓB

Do badań wykorzystano 30 pisemnych narracji autobiograficznych osób ze zdiagnozowanym jękaniem i uczęszczających na terapię logopedyczną. Opowiadania o sobie napisało 12 kobiet i 18 mężczyzn w wieku od 16 do 39 lat o różnym poziomie nasilenia objawów niepełności. Średni wiek badanych wyniósł 24 lata. Odchylenie standardowe wieku badanych osób wyniosło 6,97, co należy zinterpretować jako małe zróżnicowanie badanej populacji. Współczynnik zmienności na poziomie 29% wskazał na przeciętne zróżnicowanie. Grupę badawczą stanowiły osoby narodowości polskiej, które urodziły się lub wychowały w województwie mazowieckim. Większość badanych to mieszkańcy miast, głównie Warszawy. Pozostałe osoby zamieszkiwały przedmieścia.

WYNIKI

W opowiadaniach autobiograficznych osób jękanących się wystąpiły fragmenty dotyczące jękania. 17 osób (57% badanych) wspomniało o jękaniu w swoich autobiografiach. W analizowanych opowiadaniach autobiograficznych temat jękania wystąpił w następujących wątkach¹: dzieciństwo, gimnazjum, kompleksy, marzenia, miłość, nadzieje, obawy, osobowość, pierwsze wspomnienia, praca, przedszkole,

¹ Tematy zaprezentowano w kolejności alfabetycznej.

przekonania, rodzina, studia, szkoła podstawowa, szkoła średnia, terażniejszość, wiara, zauroczenia, znajomi.

Temat niepełności mówienia pojawiał się we wskazanych wątkach tematycznych jako temat poboczny lub stanowił osobny wątek. Jednym z przykładów opowiadań, w których jękanie stanowiło osobny wątek, jest fragment narracji autorstwa 32-letniego mężczyzny:

Z tego, co słuchałem od rodziców, od początku się jąkałem. Niektórzy łączą to z tym, że w tym samym czasie mój starszy 3 lata brat (nie mam więcej rodzeństwa) też się jąkał i możliwe, że od niego się „nauczyłem tak mówić”. Jękanie zaczęło mi dopiero przeszkadzać w szkole, gdy rówieśnicy zaczęli się ze mnie śmiać, nie mogłem normalnie odpowiadać na lekcji np. Szczególnym problemem w szkole podstawowej było ciągłe znęcanie się nade mną niektórych kolegów, co wpłynęło na moją spontaniczną alienację.

Zaprezentowany fragment jest przykładem narracji, w której autor ujawnia poglądy na temat przyczyn swojego jękania. W zgromadzonych opowiadaniach występowały zarówno własne przemyślenia autorów na temat etiologii jękania, jak i przytaczane opinie członków rodziny lub specjalistów.

Wątek tematyczny dotyczący kompleksów nie obejmował obszernych fragmentów zgromadzonych narracji. Najczęściej stanowił pewien rodzaj wzmianki, którą jednak należy określić jako osobny wątek tematyczny. Jękanie było najczęściej wymienione jako jedyny kompleks, z którym boryka się dana osoba, a wątek ten nie był rozwijany. Zdarzały się jednak takie opowiadania, w których jękanie było jednym z kilku wymienianych kompleksów. Poniżej przedstawiono fragment opowiadania 18-letniego mężczyzny:

Odkąd pamiętam, do niedawna byłem pełen kompleksów – niższy wzrost, niedoskonały wygląd, jękanie.

Innym przykładem jest fragment autorstwa 22-letniej kobiety:

Moim największym kompleksem jest oczywiście jękanie, a poza tym mogłabym mieć chudsze uda i brzuch.

Przytoczone przykłady są w tych narracjach pierwszymi fragmentami, w których wspomniano o jękanii. Uwagę zwraca sposób, w jaki autorzy przedstawili problem swojej niepełności mówienia. Nie ma tu pewnego rodzaju wprowadzenia lub kontynuacji tego wątku. Nie wyjaśniono genetycznej przypadłości ani opisu objawów niepełności. Ten sposób pisania o jękanii jest charakterystyczny dla wszystkich zgromadzonych opowiadań i może świadczyć o wyborze odbiorcy narracji. Odbiorcą jest dla autorów najprawdopodobniej osoba przeprowadzająca badania, a zatem ktoś, kto dobrze wie o jękanii tych osób i nie trzeba mu o tym opowiadać. Wska-

zuje na to chociażby określenie *oczywiście* z przytoczonego fragmentu. Największym kompleksem może być jękanie, ale fakt, że ktoś się jąka, zwłaszcza w wypadku narracji pisemnych, których dotyczy ten artykuł, nie jest widoczny. Jękanie jest zaburzeniem, a zatem czymś nietypowym, dlatego uzasadnione byłoby oczekiwanie szerszego opisu.

Wątek dotyczący szkoły podstawowej, w którym pojawił się temat jękania, wystąpił w 6 narracjach. Stanowi to 35% narracji, w których wspomniano o jękanii oraz 20% wszystkich analizowanych opowiadań. Takie same statystyki dotyczą wątku związanego ze szkołą średnią – o nie płynności mówienia w szkole średniej napisało również 6 autorów.

Temat jękania w wątkach dotyczących szkoły podstawowej najczęściej związany był z przykrymi doświadczeniami. Przykładem jest narracja autobiograficzna 19-letniej kobiety:

Okres wczesnoszkolny też nie był dla mnie łatwy. Zawsze w szkole na mojej drodze musiała znaleźć się osoba, która publicznie mnie wyśmiewała z powodu jękania. Nie radziłam sobie z tym, spędzałam czas z niewielką grupą znajomych, ale czułam się odepchnięta od części ludzi.

Spśród zgromadzonych opowiadań zaledwie jedno zawierało temat jękania w wątku dotyczącym szkoły podstawowej w pozytywnym kontekście. Podkreślono w nim, że w szkole podstawowej nie płynność mówienia nie była piętnowana, a okres ten nie pozostawił złych wspomnień. Autorem tej wypowiedzi był 18-letni mężczyzna:

Nie pamiętam kiedy dokładnie zacząłem się jąkać, ale problem podobno istniał już na etapie szkoły podstawowej. Nie miałem problemu z zawieraniem znajomości, byłem bardzo otwartym dzieckiem. Inne dzieci raczej lubiły mnie, nie pamiętam żadnych trudnych sytuacji.

Mężczyzna podkreślił, że mimo jękania nie spotkały go żadne trudne sytuacje. Na początku zwrócił jednak uwagę, że problem nie płynnej mowy występował *podobno* już na etapie szkoły podstawowej. Przytoczony fragment można interpretować na różne sposoby. Autor narracji deklaruje, że nie pamięta, aby jąkał się w szkole podstawowej, a wiedzę o występowaniu nie płynności mówienia na tym etapie posiada z przekazów innych osób. Można przypuszczać, że autor miał przekonanie – lub podejrzewa o takie przekonania odbiorcę swojej narracji – że jękanie dostarcza przykrych doświadczeń w szkole podstawowej. Doświadczenia te miałyby mieć charakter społeczny, związany z zawieraniem znajomości i utrzymywaniem dobrych relacji z rówieśnikami. Właśnie na te aspekty zwrócił uwagę we wspomnianym fragmencie jego autor, a nie np. na trudności w nauce lub funkcjonowaniu podczas lekcji (formułowaniu płynnych wypowiedzi podczas odpowiedzi ustnych).

Temat jąkania w wątkach dotyczących szkoły średniej, częściej niż w wypadku szkoły podstawowej, nie miał negatywnych konotacji. W zgromadzonych narracjach zwracano uwagę na dojrzałość młodzieży licealnej, zrozumienie, które okazywali zarówno rówieśnicy, jak i nauczyciele. Takie doświadczenia ilustruje fragment opowiadania 19-letniej kobiety:

Dopiero w liceum nigdy nikt mnie nie wyśmiewał z powodu jąkania. Czułam, że mam większe wsparcie w ludziach i nie bałam się odezwać do nich.

Można również znaleźć przykłady narracji, w których podkreślano własną gotowość do przezwyciężenia obaw związanych z niepełną mową. Przykładem tego jest fragment narracji autobiograficznej 30-letniego mężczyzny:

Terapia ta w początkowym okresie przyniosła imponujące rezultaty – mówiłem idealnie przez okres ok. 2 miesięcy. W tym czasie nabrałem odrobinę pewności siebie, co pomogło mi szczególnie na początku szkoły średniej. Niestety po 2 miesiącach, pomimo ćwiczeń moja mowa pogorszyła się mocno. Przez cały okres szkoły średniej i studiów jąkałem się bardzo mocno, jednak jednocześnie miałem odwagę mówić i wyrażać swoje poglądy. Dzięki temu, że zacząłem mieć własne zdanie, zyskałem wielu nowych przyjaciół i byłem powszechnie lubiany.

Wśród negatywnych wspomnień z czasów szkoły średniej i powiązanych z niepełnością mówienia znalazły się głównie takie, w których autorzy nie wskazywali na wyśmiewanie lub inne objawy braku akceptacji. Autorką prezentowanego poniżej fragmentu jest 20-letnia kobieta:

Szkoła średnia była dla mnie trudnym przeżyciem, wydaje mi się, że moje jąkanie wtedy uległo pogorszeniu, co wiązało się ze zwiększonym stresem. Nie wspominam tego okresu dosyć dobrze.

W przytoczonym fragmencie autorka stwierdziła, że cały okres szkoły średniej wspomina źle, ale nie wskazała, co było bezpośrednią przyczyną przykrych wspomnień. W opowiadaniu nie ma także ewentualnych przykładów konkretnych wydarzeń z tego okresu.

We fragmencie innego opowiadania wskazano bezpośrednio przyczyny negatywnych wspomnień z okresu szkoły średniej. Zaprezentowany poniżej przykład pochodzi z narracji 19-letniej kobiety:

Liceum plastyczne, które było moim następnym krokiem w edukacji, nie spełniło moich oczekiwań. Nie wiązałam swojej przyszłości z żadną artystyczną działalnością, a zbyt duża ilość zajęć wręcz odbierała mi chęci do życia i sprawiała, że jąkałam się bardziej.

W przytoczonym fragmencie nasilenie jąkania było wynikiem niezadowolenia ze szkoły. Jako główny problem wskazano szkołę, podczas gdy niepełność mówienia pozostawała na dalszym planie. Ostatnie zdanie z powyższego cytatu jest w tym opowiadaniu jednocześnie ostatnim zdaniem wątku tematycznego dotyczącego szkoły średniej.

ANALIZA ILOŚCIOWA

Jąkanie wystąpiło jako osobny temat w opowiadaniach 9 osób, co stanowi 53% opowiadań, w których wspomniano o niepełności mówienia oraz 30% wszystkich analizowanych opowiadań.

Część wątków, w których wystąpił temat jąkania, powtarzała się w narracjach różnych osób. W tabeli 1. poniżej przedstawiono zestawienie wątków tematycznych z uwzględnieniem liczby opowiadań, w których wystąpiły.

Tabela 1. Wątki z tematem jąkania

Nazwa wątku	Liczba opowiadań
Jąkanie	9
Kompleksy	7
Szkoła podstawowa	6
Szkoła średnia	6
Przedszkole	4
Rodzina	4
Znajomi	4
Praca	3
Gimnazjum	2
Miłość	2
Obawy	2
Studia	2
Wiara	2
Dzieciństwo	1
Marzenia	1
Nadzieja	1

Tabela 1. – cd.

Nazwa wątku	Liczba opowiadań
Osobowość	1
Pierwsze wspomnienia	1
Przekonania	1
Teraźniejszość	1
Zauroczenia	1

Powyższe zestawienie wskazuje, że temat jąkania w analizowanych opowiadaniach występował najczęściej jako osobny wątek. Często wspomniano również o nie płynności mówienia, poruszając temat kompleksów, szkoły podstawowej oraz szkoły średniej.

Średnia liczba tematów dotyczących jąkania w różnych wątkach jest równa blisko 4. Najliczniej temat jąkania wystąpił w opowiadaniach dwóch osób – u każdej w 6 wątkach.

Niektóre z wątków, w których poruszono temat jąkania, nie były uwzględnione na liście tematów, które udostępniono osobom biorącym udział w badaniu. Są to wątki określone jako dotyczące osobowości i terażniejszości. Każdy z tych wątków wystąpił w jednym opowiadaniu. W opowiadaniach zawarte były również odniesienia do znajomych, których nie zawsze można było określić jako rówieśników. Tego rodzaju wątki wystąpiły w 4 opowiadaniach. Temat jąkania nie pojawił się natomiast w wątkach związanych z przyrodą, zwierzętami, muzyką, wartościami i zainteresowaniami.

Analiza ilościowa w niniejszym opracowaniu dotyczy również określenia liczby zdań, które dotyczą jąkania. W celu wyznaczenia jednostek o podobnej długości zastosowano podział na zdania, które zawierają jedno orzeczenie. W opowiadaniach osób, które napisały o jąkanii, największa liczba zdań dotyczących jąkania w jednym opowiadaniu wyniosła 27, a najmniejsza zaledwie jedno zdanie. Stanowiło to odpowiednio 60% i 6% ogółu zdań w tych opowiadaniach. W tabeli 2. zaprezentowano zestawienie liczby zdań z tematem jąkania oraz procentowego udziału w zbiorze zdań w danym opowiadaniu.

W narracjach, w których autorzy wspominali o jąkanii, wystąpiło średnio 13 zdań pojedynczych związanych z tym tematem. Do określenia, czy jest to duża liczba, przydatne są dane określające ich stosunek do wszystkich zdań w danym opowiadaniu. W narracji, w której frekwencja zdań dotyczących nie płynności mówienia była największa, jąkanii poświęcono 60% opowiadania. Najmniejsza frekwencja zdań, w których odniesiono się do jąkania wyniosła 6%. Analiza wykazała, że zdania poświęcone jąkanii stanowią średnio 26% opowiadania.

Tabela 2. Liczba zdań dotyczących jąkania oraz procent liczby zdań całego opowiadania

Liczba zdań z tematem jąkania	Procent zdań całego opowiadania
27	60
26	36
26	25
19	27
15	34
15	36
12	28
11	10
11	44
11	23
11	25
9	21
8	29
6	10
6	40
6	15
1	6

WNIOSKI

W pisemnych narracjach osób jąkających się wystąpiły fragmenty odnoszące się do niepełności mowy. Na podstawie otrzymanych wyników można przypuszczać, że dla większości osób jąkających się niepełność mówienia stanowi na tyle istotny element życia, że wspominają o niej w opowiadaniu o sobie. Liczba osób jąkających się, które zdecydowały się poruszyć temat jąkania, pozostaje jednak niewiele większa (57%) od tych, które pominęły ten temat. Przyczyny pominięcia tematu jąkania w narracji autobiograficznej osoby jąkającej się mogą być różne. Z uwagi na fakt, że autorami analizowanych opowiadań są osoby, które uczęszczają na terapię logopedyczną, można założyć, że niepełność mówienia jest dla nich czymś istotnym, skoro poświęcają na nią swój czas. Sądzę zatem, że mogą występować trzy główne powody braku wątków dotyczących jąkania w narracjach tych osób. Po pierwsze,

temat jąkania nie wystąpił na liście z wątkami pomocniczymi. Być może w opinii badanych osób stanowiło to sugestię, aby o jąkanii nie pisać. Drugą możliwością jest uwzględnienie odbiorcy narracji, za którego należałoby uznać osobę przeprowadzającą badanie. W tym wypadku, biorąc pod uwagę, że opowiadanie o własnym jąkanii, o różnych jego aspektach, jest obecne podczas diagnozy i terapii, autorzy mogli uznać, że nie ma potrzeby opowiadania logopedzie o jąkanii w trakcie tego zadania. Po trzecie, znany jest w psychologii aspekt pomijania tematów najważniejszych, najbardziej osobistych (Dryll 2008: 123). Wobec tego jąkanie można byłoby uznać za temat bardzo istotny, osobisty i dlatego pomijany. Wiedza na temat występowania lub braku odniesień do jąkania powinna zostać uzupełniona o informacje zgromadzone w toku wywiadu logopedycznego. Na tej podstawie można poczynić wstępne założenia dotyczące postaw badanej osoby, a także jej oceny własnej niepełności mówienia.

Hipoteza o występowaniu tematu jąkania w ramach osobnego wątku została zweryfikowana pozytywnie. W zgromadzonym materiale temat jąkania występował najczęściej jako osobny wątek. Stanowił 30% wszystkich opowiadań i 53% opowiadań, w których wystąpił temat jąkania. Należy jednak podkreślić, że występujący osobno temat jąkania najczęściej nie był rozbudowywany. Temat ten wystąpił również jako część innych wątków tematycznych. Wspominano o nim wówczas przy okazji, bez dodatkowego komentarza, a narracja pozostawała skupiona wokół tematu określonego wątku.

Na podstawie analizy tematycznej stwierdzono, że można wyróżnić wątki, w których temat jąkania występował najczęściej. W grupie wątków z tym tematem o frekwencji powyżej 20% znalazły się: kompleksy, szkoła podstawowa i szkoła średnia, przedszkole, rodzina i znajomi. Temat jąkania występował najczęściej w wątkach dotyczących kompleksów (41% opowiadań, w których autorzy wspominali o niepełności mówienia). Nieco mniejszą frekwencję odnotowano w wypadku wątków dotyczących szkoły podstawowej, a także szkoły średniej (35% opowiadań). Kolejne miejsce wśród narracji, w których poruszono temat jąkania, zajęły wątki dotyczące przedszkola, rodziny i znajomych – każdy z tych wątków wystąpił w 4 opowiadaniach, co stanowi 23% tej grupy. Analiza tematyczna narracji autobiograficznej sprzyja pozyskaniu informacji o obszarach problemowych. Można wykorzystać ją w procesie terapeutycznym i po czasie zaproponować napisanie tekstu na temat, w którym wystąpiły wcześniej odniesienia do jąkania (np. opowiadanie pt. *Moje dzieciństwo* lub *Moje wspomnienia z przedszkola*).

ZAKOŃCZENIE

Przeprowadzona analiza pisemnych narracji autobiograficznych wśród osób jękających się dostarczyła wiedzy na temat zarówno frekwencji tematu jękania w zgromadzonych opowiadaniach, jak i charakteru przytaczanych wspomnień czy przemyśleń na temat nie płynności mówienia.

Fakt, że osoby jękające się bez zachęcania wspominały o nie płynności mówienia w opowiadaniach o sobie, może wskazywać, że jest to istotny dla nich temat. Należy jednak podkreślić, że przewaga opowiadań, w których autorzy wspomnieli o jękaniu, jest nieznaczna. Blisko 50% opowiadań nie zawierało żadnej informacji o jękaniu.

Osoby badane niewątpliwie prezentowały różne postawy wobec własnej nie płynności mówienia. Potwierdza to potrzebę indywidualnego podejścia do jękania. Formułowanie narracji autobiograficznej w formie pisemnej może wspomóc zarówno proces diagnostyczny, jak i terapeutyczny. Wypowiadając się na piśmie, osoba z patologiczną nie płynnością mówienia może przemyśleć swój stosunek do jękania, zastanowić się nad jego prawdopodobnymi źródłami, opisać swoje doświadczenia i nastawienie do werbalnej komunikacji interpersonalnej. Taka forma daje szansę na zbadanie rzeczywistego obrazu zaburzenia, bez wpływu stresu komunikacyjnego na treść wypowiedzi, a także bez sugerowania przez diagnostę aspektów, na które osoba z jękaniem powinna zwrócić uwagę.

Opowiadanie autobiograficzne w formie pisemnej może również służyć do ewaluacji postępów terapeutycznych. Jednym z zakładanych wymiarów zmian może być np. percepcja jękania. Wówczas, w zależności od potrzeb, zadanie to może być powtórzone po pewnym czasie w celu stwierdzenia, czy zmienił się stosunek danej osoby do własnego jękania. Otrzymany materiał może dostarczyć cennych danych, które wspomagają proces terapeutyczny.

Bibliografia

- Blumgart, E., Craig, A., Tran, Y. 2010. Social anxiety disorder in adults who stutter. *Depression and Anxiety* 27, s. 687–692.
- Boniecka, B., Panasiuk, J. 2004. *Życiorys na tle innych wypowiedzi biograficznych*. W: *Współczesna polszczyzna. Wybór opracowań. Akty i gatunki mowy*, red. J. Bartmiński, S. Niebrzegowska-Bartmińska, J. Szadura, s. 152–169. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Cierpka, A. 2013. *Tożsamość i narracje w relacjach rodzinnych*. Warszawa: „Eneteia”.
- Craig, A., Blumgart, E., Tran, Y. 2009. The impact of stuttering on the quality of life in adults who stutter. *Journal of Fluency Disorders* 34/2, s. 61–71.
- Croft, R., Byrd, C.T. 2020. Self-Compassion and Quality of Life in Adults Who Stutter. *American Journal of Speech-Language Pathology* 29/1, s. 1–12.

- Cummins, R. 2010. Fluency disorders and life quality: Subjective wellbeing vs. health related quality of life. *Journal of Fluency Disorders* 35/3, s. 161–172.
- Doneva, S., Davis, S., Cavenagh, P. 2018. Comparing the performance of people who stutter and people who do not stutter on the Test of Everyday Attention. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology* 40/6, s. 544–558.
- Dryll, E. 2008. *Analiza tekstu narracji autobiograficznej z wykorzystaniem metod lingwistyki formalnej*. W: *Narracja. Teoria i praktyka*, red. B. de Barbaro, K. Gdowska, B. Janusz, s. 117–129. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Dryll, E., Jastrzębska J. 2008. *Autonarracja osób o różnych stylach przywiązania. Wybrane techniki formalnej analizy tekstu*. W: *Narracja. Teoria i praktyka*, red. B. de Barbaro, K. Gdowska, B. Janusz, s. 133–153. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Guitar, B. 2014. *Stuttering. An Integrated Approach to Its Nature and Treatment*. Wolters Kluwer Health. Lippincott Williams & Wilkins.
- Kelman, E., Nicholas, A. 2013. *Praktyczna interwencja w jękaniu wczesnodziecięcym*. Gdańsk: „Harmonia Universalis”.
- Ravid, B. 2018. *Jękanie to także możliwości*. W: *Zaburzenia płynności mowy*, red. K. Węsierska, s. 311–322. Gdańsk: „Harmonia Universalis”.
- Stemplewska-Żakowicz, K. 2002. *Koncepcje narracyjnej tożsamości. Od historii życia do dialogowego „ja”*. W: *Narracja jako sposób rozumienia świata*, red. J. Trzebiński, s. 81–113. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Tarkowski, Z. 2017. *Trudności w czytaniu i pisaniu w jękaniu oraz gielkocie*. W: *Zaburzenia komunikacji pisemnej*, red. A. Domagała, U. Mirecka, s. 445–460. Gdańsk: „Harmonia Universalis”.
- Van Riper, C. 1973. *The treatment of stuttering*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Vanryckeghem, M. 2018. *Wieloczynnikowa, oparta na dowodach diagnoza prowadząca do wielopłaszczyznowej terapii jękania*. W: *Zaburzenia płynności mowy*, red. K. Węsierska, s. 30–43. Gdańsk: „Harmonia Universalis”.
- Węsierska, K., Krawczyk, A. 2017. *Wsparcie dziecka jękającego się w środowisku edukacyjnym*. W: *Głos – Język – Komunikacja*, t. 4, s. 13–30. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Wilkoń, A. 2000. *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Yaruss, J.S. 2010. Assessing quality of life in stuttering treatment outcomes research. *Journal of Fluency Disorders* 35/3, s. 190–202.

***The theme of non-fluency of speech
in written autobiographical narratives of people who stutter***

Summary

This article regards written autobiographical narratives of people who stutter. The collected material was analysed using both the quantitative and the qualitative method. The aim of the research was to determine whether the issue of stuttering is touched upon in autobiographical narratives of people who stutter. If so, what portion of the narrative is dedicated to the theme of non-fluency of speech. The conducted analyses permitted the verification of the hypotheses posed. It was concluded that the ones including the theme of stuttering were predominant among the narratives collected. Stuttering is present both as a separate thread and as part of other thematic threads. Threads where the issue of non-fluency of speech was taken up most frequently can be distinguished in the analysed narratives.

Keywords: stuttering – autobiographical narratives – autobiography – written statement – non-fluency of speech – thematic analysis.

Trans. Monika Czarnecka